

เพลินทัศนากับจารึกและภาพจิตรกรรมตำราแมว ณ ตำหนักवासกรี (หอไตรวัดโพธิ์)

“หอไตร” หรือชื่อเต็มว่า “หอพระไตรปิฎก” เป็นอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บรักษาพระไตรปิฎก คือ พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรมหรือพระปรมัตถธรรม ซึ่งเป็นพระคัมภีร์สำคัญที่สุดที่ประมวลพระพุทธพจน์เข้าไว้ด้วยกัน ตามปกติหอไตรมักสร้างในบริเวณที่มีน้ำล้อมรอบเพื่อที่จะเก็บรักษาพระคัมภีร์ให้ปลอดภัยจากแมลงชนิดต่าง ๆ ที่จะไปทำลาย แต่สมัยหลังความนิยมเปลี่ยนไปจากการสร้างกลางสระขึ้นมาสร้างอยู่ในเขตพุทธาวาสบ้าง แต่ส่วนมากจะอยู่ในเขตสังฆาวาส บางวัดมีมากกว่าหนึ่งหลังคือสร้างประจำคณะต่าง ๆ

หอไตรในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “วัดโพธิ์” นี้ มีจำนวน 6 หลัง อยู่ในเขตพุทธาวาส 1 หลัง คือ พระมณฑปหอไตรจตุรมุขหรือหอธรรม เครื่องยอดทรงมงกุฎประดับกระเบื้องเครื่องถ้วย ภายในมีตู้ไม้รูปปราสาทเป็นที่เก็บพระไตรปิฎกใบลานฉบับเทพชุมนุม ส่วนหอไตรอีก 5 หลังตั้งอยู่ในเขตสังฆาวาส ได้แก่ (1) หอไตรข้างตำหนักกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส (ตำหนักवासกรี) อยู่ในคณะเหนือ น. 16 (2) หอไตรคณะเหนือ น. 1 (3) หอไตรคณะเหนือ น. 23 (4) หอไตรคณะใต้ ต. 1 (5) หอไตรคณะใต้ ต. 34

หอไตรกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรสที่จะกล่าวถึงในบทความนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณตำหนักกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส หรือเรียกกันว่า ตำหนักवासกรี ตามพระนามเดิม อยู่ในบริเวณคณะ น. 16 ซึ่งเป็นกุฏิอธิบดีสงฆ์หรือกุฏิเจ้าอาวาส มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นทรงโรง เครื่องบนหลังคามีสื่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ นาคสะดุ้ง มุงกระเบื้องเคลือบสีเขียว มีพาไลโดยรอบ หน้าบันเป็นปูนปั้นลายดอกพุดตาน ลงรักปิดทองประดับกระจก เฉลียงรอบนอกกว้าง 8 เมตร ยาว 11 เมตร พื้นไม้กระดาน ผนังหอไตรก่ออิฐถือปูน ผนังด้านนอกประดับกระจกสี กรอบประตูหน้าต่างปูนปั้นลายดอกพุดตาน ภายในห้องมีขนาดกว้าง 3.20 เมตร ยาว 6.40 เมตร

หอไตรเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกา เป็นต้น ที่เป็นใบลานและสมุดไทยบรรจุไว้ในตู้ทองลายรดน้ำ นอกจากนี้ ที่ฝาผนังยังมีภาพจิตรกรรมหลายเรื่อง อาทิ ชาดก ตำราจับภาพรามเกียรติ์ ตำราช้าง ตำราม้า ตำราโคและเขาโค ตำราดาวและตำราแมว

ภาพหอไตรกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชินอรส

และเนื่องมาจากวันหลังวันที่ 8 สิงหาคม ซึ่งเป็น “วันแมวสากล” (อังกฤษ: International Cat Day) โดยกองทุนระหว่างประเทศเพื่อสวัสดิการสัตว์ (International Fund for Animal Welfare) ได้กำหนดขึ้นเพื่อกระตุ้นความตระหนักรู้เกี่ยวกับแมว และเรียนรู้เกี่ยวกับการช่วยเหลือและพิทักษ์รักษาแมวบางประเทศเรียกวันแมวสากลว่า วันแมวโลก (World Cat Day) และวันแมวสากลได้แพร่หลายไปทั่วโลกนับแต่ริเริ่มเป็นต้นมา กลุ่มคนรักแมวในไทยเราเองก็ตื่นตัวไปกับกระแสในสื่อสังคม และมีความสนใจเรื่องแมวทั้งใกล้และไกลตัวมากขึ้น ไม่แต่เท่านั้น ยังมีวันที่ 17 สิงหาคม ที่ถูกกำหนดให้เป็น “วันยกย่องแมวดำ” และวันที่ 26 สิงหาคม ซึ่งเป็น “วันสัตว์เลี้ยงผู้ชื้อสัตย์” อีกด้วย นับว่าเดือนสิงหาคมนี้เป็นเดือนที่เต็มไปด้วยบรรยากาศคึกคักสำหรับคนรักแมวจริง ๆ

แมวเป็นสัตว์เลี้ยงของคนไทยมาแต่โบราณ และมีบทบาทเป็นสัตว์เลี้ยงประจำบ้าน เช่นเดียวกับสุนัข ใน *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* ให้ความหมายไว้ว่า “แมว” น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด *Felis catus* Linn. ในวงศ์ Felidae หัวกลมและสัน มีเขี้ยว 2 คู่ ตีนหน้ามี 5 นิ้ว ตีนหลังมี 4 นิ้ว ซ่อนเล็บได้ หางยาว สัน หรือยอด มีหลายสี เช่น ดำ ขาว น้ำตาล หรืออาจจะมีลายต่าง ๆ ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้ตามบ้าน แมวไทยที่สวยงามมากเช่น แมวสีสวาด แมววิเชียรมาศ...

เราไม่มีหลักฐานบ่งชี้ว่าคนไทยเริ่มนิยมเลี้ยงแมวมาแต่สมัยใด แต่เชื่อว่าน่าจะนานมากแล้วเพราะมีตำราว่าด้วยเรื่องแมวซึ่งเป็นสมุดไทยอยู่หลายสำนวน ในตำราแมวที่ได้มาจากลังกา (ตำราแมว เลขที่ 239 หมวดสัตวศาสตร์มัดที่ 25 ตู 112 มัด 5/5 มีข้อความว่า “ตำราแมวแลสุนัขก็ได้มาแต่เมืองลังกาด้วยกัน”) ระบุว่า แมวลักษณะดีมี 17 ชนิด และแมวลักษณะร้ายมี 6 ชนิด

จารึกและภาพจิตรกรรมตำราแมว ณ หอไตรวัดโพธิ์

เนื่องจากจารึกและภาพจิตรกรรมตำราแมวนี้อยู่ที่หอไตร ตำนานกวางสุกรี ซึ่งเป็นเขตสังฆาวาส ไม่ได้เปิดให้เข้าชมทั่วไป ผู้เขียนจึงขอใช้ภาพจากหนังสือ “หอไตรกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชินโรสแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาไทยในวัดโพธิ์” และภาพจารึกบางส่วนจาก facebook ของคุณ Nattawut Thammachai ที่โพสต์ในกลุ่ม **จิตรกรรมฝาผนังในสยาม** ประกอบในบทความ เรียงตามชนิดของแมว ที่มีแมวลักษณะดี 17 ชนิด และแมวลักษณะร้าย 6 ชนิด เช่นเดียวกับในตำราที่ระบุว่ามาจากลังกา

ภาพแมวในหอไตรนี้มีจารึกใต้ภาพอธิบายลักษณะสำคัญ ๆ ของแมวแต่ละสายพันธุ์ซึ่งไม่ครบทุกภาพ แต่ก็นับว่ายังโชคดีที่มีตำราแมวที่อยู่ในรูปแบบของจารึกหลงเหลือให้ศึกษาได้บ้าง

แมวลักษณะดี 17 ชนิด

(1) **นิลรัตน์** ขนบนตัวสีดำ ลี้นดำ ฟันดำ เล็บดำ ตาดำ หางยาว ใครได้เลี้ยงจะมีทรัพย์มาก (ไม่มีจารึก)

● ชื่อวิลาตตัว
 หลัง
 ท้อง
 ดำ หาง ขาว ตาเขียว
 หู

(2) วิลาศ¹ ขนบนตัวสีดำ หลังขาว ท้องขาว หางขาว หูขาว ตาเขียว มีจารึก 5 บรรทัด

● ชื่อศุภลักษณ์ศรี
 ทองแดง

(3) ศุภลักษณ์² ขนบนตัวสีทองแดง ดวงตาแวววาว ใครเลี้ยงจะมีลาภยศ อำนาจ มีจารึก 2 บรรทัด

¹ ภาพจารึกจาก

<https://www.facebook.com/photo?fbid=5558205954236578&set=pcb.1256780178410721>

² ภาพจารึกจาก

<https://www.facebook.com/photo?fbid=5558206234236550&set=pcb.1256780178410721>

๑ ชื่อสลัبدวงตาขาวดำ 9 แห่ง

4) เก้าแต้ม³ ขนบนตัวสีขาว มีแต้มสีดำ 9 แห่ง คือบริเวณหัว คอ โคนขาหน้าซ้าย-ขวา โคนขาหลังซ้าย-ขวา ไหล่ซ้าย ไหล่ขวา โคนหาง ใครเลี้ยงจะค้าขายดี ไม่ยากจน มีजारึก 1 บรรทัด

๑ ชื่อมาเลศศรี
ดอกเลาตาขาว

(5) มาเลศ⁴ ขนบนตัวสีดอกเลา เล็บขาว ตาขาว ใครเลี้ยงไว้จะขยันทำงาน มีทรัพย์ มีजारึก 2 บรรทัด

³ ภาพจารึกจาก

<https://www.facebook.com/photo?fbid=5558206120903228&set=pcb.1256780178410721>

⁴ ภาพจารึกจาก

<https://www.facebook.com/photo?fbid=5558206477569859&set=pcb.1256780178410721>

(6) **แซมเสวต** ขนบนตัวสีดำแซมขาว ตาวิบวามเหมือนแสงหิ่งห้อย (ไม่มีจารึก)

(7) **รัตนกัมพล** ขนบนตัวสีขาว กลางลำตัวมีสีดำคาดไว้รอบอก ตาสีทอง ใครเลี้ยงไว้จะมียศถาบรรดาศักดิ์ อำนาจบารมี (ไม่มีจารึก)

(8) วิเชียรมาศ ขนบนตัวสีครีม มีแต้มสีน้ำตาลเข้ม 9 จุด คือที่ปลายเท้าทั้ง 4 ปลายหู ปลายหาง จมูก และอวัยวะเพศ ใครเลี้ยงจะมีบุญวาสนา มีสมบัติมาก (ไม่มีจารึก)

(9) นิลจักร ขนบนตัวสีดำ ลำคอมีขนขาวเป็นวง เหมือนมีจักรรอบคอ ใครเลี้ยงไว้ จะมากด้วยทรัพย์สินเงินทอง (ไม่มีจารึก)

(10) มุลิลลา ขนบนตัวสีดำ ขนที่ใบหูทั้งสองเป็นสีขาว ตาสีเหลือง ตำราว่าให้เลี้ยงได้ เฉพาะพระสงฆ์ (ไม่มีจารึก)

(11) กรอบแวน หรือ อานม้า ขนบนตัวสีขาว กลางหลังนั้นมีสีดำเหมือนอานม้า ขอบตาทั้งสองข้างเป็นสีดำ เหมือนกรอบแวนตา ใครเลี้ยงไว้จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (ไม่มีจารึก)

(12) ปัดเศวต หรือ ปัดตลอด ขนบนตัวสีดำ ตั้งแต่ปลายจมูกมีขนสีขาวยาวตลอดไปถึงหาง ตาสีเหลือง มีจารึก 1 บรรทัด ความว่า “ชื่อปัดเศวตปัดตลอด” (ไม่มีภาพส่วนของจารึก)

(13) กระจอก ขนบนตัวสีดำ ตัวกลม หน้ากลม มีขนสีขาวรอบจมูก ตาสีผสม-เหลืองอมเขียว ใครเลี้ยงไว้จะได้ทรัพย์สินเงินทอง คนเป็นไพร่จะได้กลายเป็นนาย (ไม่มีจารึก)

(14) สิงหเสพย์ ขนบนตัวสีดำ แต่มีสีขาารอบปากยาวไปถึงจมูกและคอ ตาสีเหลือง ใครเลี้ยงไว้ จะมีทรัพย์สินสมบัติเพิ่ม (ไม่มีจารึก)

(15) การเวก ขนบนตัวสีดำ สันจมูกมีแต้มขาว ตาสีเหลืองทอง ใครได้เลี้ยงจะมีโชคลาภ (ไม่มีจารึก)

(16) จตุบาท ขนบนตัวสีดำ ปลายเท้าขึ้นมาจนถึงข้อพับทั้งสี่ข้างเป็นสีขาว ตาสี่เหลี่ยม ตำราว่า แมงชนิดนี้คนธรรมดาไม่ควรเลี้ยง ควรเลี้ยงเฉพาะราชินิกุล หรือเชื้อพระวงศ์เท่านั้น (ไม่มีจารึก)

(17) โกงจ่า ขนสีดำสนิทตลอดทั้งตัว เส้นขนเล็กละเอียดเรียบตรง ตาสี่เหลี่ยมอมเขียว ปาก และหางเรียวยาวแหลม เดินสง่าเหมือนสิงห์ (ไม่มีจารึก)

แนวลักษณะร้าย 6 ชนิด

ชื่อทุพนตัวขาวตาแดง
หางเปนนขอเบ็จมักลักปลา

(1) ทุพน ขนบนตัวสีขาว ตาสีแดง หางเป็นตะขอ ชอบขโมยปลา มีจารึก 2 บรรทัด

ชื่อสัพ... ตัว ...
ลายเสือ

(2) พรณพัคฆ์ ขนบนตัวสีมะกอกเป็นลายคล้ายเสือ หยาบกระด้าง ตาสีแดง ร้องเสียงเหมือนผี มีจารึก 2 บรรทัด (ลบเลือน อ่านไม่ได้ความ)

ชื่อภักษ์ปีศาจตัว
ดำหางคด กินลูก
หางต่าง

(3) ภักษ์ปีศาจ ขนบนตัวสีดำ หางคด ขนสากเส้นชี้ เนื้อยาน มีลูกกินลูก มีจารึก 3 บรรทัด

ชื่อหิน.....
...ลูก....ตาย
แต่ในท้อง

(4) หินโทษ เป็นแมวลักษณะดี ขนสวยงาม แต่มีข้อเสียคือ ตั้งท้องที่ไรลูกแมวมักจะตายในท้องเสมอ ใครเลี้ยงไว้เชื่อว่าจะนำภัยพิบัติมาสู่บ้าน มีจารึก 3 บรรทัด (ไม่ชัด อ่านได้เป็นบางคำ)

ขอกอบเพลิงตัวดำทำยต่าง
มักนอนบนยั้งเข้า

(5) กอบเพลิง ขนบนตัวสีดำ บั้นท้ายต่าง ทำตัวลึกลับ ชอบนอนบนยั้งเข้า ตามป่า ให้โทษแก่ผู้ที่นำมาเลี้ยง มีจารึก 2 บรรทัด

ชื่อเหน็บเสนียดตัวดำหางขาว ฯ๖

(6) เหน็บเสนียด ขนบนตัวสีดำ หางต่างขาว ลักษณะเหมือนค่าง ชอบเอาหางขดซ่อนไว้ใต้กันรูปร่างพิกล ใครเลี้ยงจะเสียชื่อเสียงเกียรติยศ มีจารึก 2 บรรทัด

ผู้เขียนได้ใช้คำว่า “แมวลักษณะร้าย” แทนคำว่า “แมวลักษณะไม่ดี” อย่างที่ตำราส่วนใหญ่นิยมใช้กัน เนื่องจากเห็นว่าเอาเข้าจริง ๆ แล้ว สำหรับคนที่เลี้ยงแมวจะทราบว่ธรรมชาติของแมวจะมีนิสัยร้าย ๆ มากบ้างน้อยบ้างติดตัวอยู่แทบทั้งนั้น คำว่า “ร้าย” จึงฟังแล้วไม่บาดเจ็บใจเหมือนกับคำว่า “ไม่ดี” และความร้าย หรือลักษณะที่ร้าย ๆ นั้น บางทีก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของ

แมวสำหรับคนเลี้ยง

แมวไทยตามตำราทั้ง 23 สายพันธุ์นั้น ในปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปเกือบทั้งสิ้นแล้ว ที่ยังมีเหลือให้พบเห็นอยู่บ้าง ได้แก่ แมววิเชียรมาศ แมวสีสวาดหรือแมวโคราช แมวโกญจา แมวสุก ลักษณ์ และแมวแซมเสวต ซึ่งรายละเอียดหรือรูปลักษณ์ของแมวแต่ละสายพันธุ์นั้นสามารถหา ดูได้จากตำราแมวที่อยู่ในสมุดไทยและมีเผยแพร่อยู่มากมายทั้งในเอกสารที่เป็นรูปเล่มและเอกสาร ออนไลน์ ส่วนตำราแมวที่เป็นจารึกนั้น ผู้เขียนได้พบข้อมูลของจารึกที่หอไตรวัดโพธิ์เป็นที่แรก เห็นว่าภาพจิตรกรรมที่อยู่คู่จารึกนั้นมีลักษณะสวยงามแปลกตา ไม่เหมือนกับที่เคยเห็นใน เอกสารตำราสมุดไทยอื่น ๆ จึงได้นำมาเผยแพร่สำหรับผู้ที่กำลังสนใจให้ได้ศึกษากัน

ผู้เขียน

นางพรรณ ภัทรมูล

นักวิชาการ ฝ่ายคลังข้อมูลวิชาการ

เรียบเรียงข้อมูลจาก

กรมศิลปากร (2546). *ภูมิปัญญาไทย : ว่าด้วยเรื่องตำราคชลักษณ์ ตำราดูลักษณะม้า ตำราดู นกเขาชวา ตำราดูแมว*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

นิยะดา เหล่าสุนทร (2548). *หอไตรกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส : แหล่งเรียนรู้ พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาไทยในวัดโพธิ์*. กรุงเทพฯ : คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.

เปิดสมุดข่อย ส่องตำราแมวไทย เลี้ยงไว้ทำนว่าเป็นมงคล (online). เปิดข้อมูลเมื่อ 10 สิงหาคม 2565. หาข้อมูลจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_73047